

ΕΛΕΤΟ

9ο διεθνές συνέδριο «Ελληνική γλώσσα και Ορολογία»

Ανοιχτή Συζήτηση «Η ελληνική γλώσσα στην ανώτατη εκπαίδευση, στην επιστήμη και στην τεχνολογία – Εθνική και διεθνής διάσταση»

9-11-2013

Άννα Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, ομότιμη καθηγήτρια Τμήματος Φιλολογίας ΑΠΘ

Εισαγωγή

Στην Ελλάδα, στην ΕΕ και γενικότερα στη Δύση η επικράτηση της αγγλικής ως lingua franca τα τελευταία 50 χρόνια στην ανώτατη εκπαίδευση, στην επιστήμη και στην τεχνολογία είναι δεδομένη. Μία από τις δυσάρεστες συνέπειες της κατάστασης αυτής είναι το γεγονός ότι οι μηχανές αναζήτησης μετρούν αναφορές κυρίως από την αγγλόφωνη επιστημονική παραγωγή, με αποτέλεσμα αυτόματα να δρουν πολλαπλασιαστικά οι έρευνες που είναι γραμμένες στα αγγλικά και να υποτιμώνται οι έρευνες που είναι γραμμένες στις άλλες γλώσσες. Δηλ. σε τελευταία ανάλυση η γλώσσα συγγραφής αποτελεί κριτήριο ποιότητας.

Μία άλλη ακόμη πιο δυσάρεστη συνέπεια αποτελεί το γεγονός ότι μακροπρόθεσμα η κατάσταση αυτή μπορεί να οδηγήσει στη συρρίκνωση των εθνικών γλωσσών. Ο αείμνηστος Βασίλης Φιλόπουλος είχε υποστηρίξει τα εξής: «Για να αποφευχθεί η αποκοπή της ελληνικής γλώσσας από το διεθνές γίνεσθαι, να παραμείνει ισότιμη με τις γλώσσες των αναπτυγμένων γλωσσών, να μετέχει ισότιμα στην ανάπτυξη του πολιτισμού και να μην περιπέσει σε γλώσσα του σπιτιού, απαιτείται εγρήγορση. Δημιουργία υποδομής για γλωσσική δραστηριοποίηση σε κάθε θεματικό πεδίο» (1999: 82).

Η καλλιέργεια της ελληνικής και όλων των εθνικών γλωσσών των κρατών-μελών είναι εθνική υποχρέωση. Για το λόγο αυτό στον Τομέα Γλωσσολογίας του ΑΠΘ κατά τη δεκαετία του '70 με πρωτοβουλία του καθ. Μ. Σετάτου είχαμε αποφασίσει να μεταφράσουμε στη νέα ελληνική σημαντικά εγχειρίδια Γλωσσολογίας. Στο πλαίσιο αυτό είχαν μεταφραστεί από τη γαλλική τα *Στοιχεία Γενικής Γλωσσολογίας* (1976) και τα *Κλειδιά για τη Γλωσσολογία* (1984) και από την αγγλική η *Εισαγωγή στη Θεωρητική Γλωσσολογία* (2002), ενώ παράλληλα είχε αποδελτιωθεί σημαντικός αριθμός γλωσσολογικών βιβλίων σε ξένες γλώσσες με στόχο να εκπονηθεί ένα πολύγλωσσο λεξικό γλωσσολογικών όρων με αφετηρία την ελληνική.

Το κείμενο για το ΑΠΘ που ακολουθεί στηρίζεται στην αναφορά cEVU project - Grant Agreement number: 2001 - 3453 /001 - 001 EDU-ELEARN, Workpackage 1, Working Group 6: Language Management report, της οποίας το τμήμα που αφορά το ΑΠΘ έχει εκπονηθεί από τη συνάδελφο Μαρία Βαλιούλη. Στηρίζεται επίσης στις απαντήσεις των προέδρων τμημάτων του ΑΠΘ καθώς και στην εμπειρία μου.

Χαρτογράφηση της κατάστασης στην ΕΕ:

Μέσα σε μια πολύγλωσση και πολυπολιτισμική Ευρώπη, δηλ. σε σύνθετο και ετερογενές περιβάλλον, οι εθνικές γλώσσες παρουσιάζουν η καθεμιά τη δική της ιδιαιτερότητα, ενώ

παράλληλα απαιτείται ευρωπαϊκή συνεργασία, χωρίς όμως η κεντρική εξουσία να έχει επεξεργαστεί ένα στιβαρό πλαίσιο γλωσσικής πολιτικής.

Χαρτογράφηση της κατάστασης στην Ελλάδα:

Η ελληνική κοινωνία διαπνέεται από ισχυρή γλωσσική και πολιτισμική παράδοση σχετικά με την ελληνική γλώσσα κάποτε μάλιστα με πολλά στερεότυπα και μύθους. Επίσης το νομικό καθεστώς στη δημόσια Τριτοβάθμια Εκπαίδευση δεν επιτρέπει την εγγραφή αλλοδαπών φοιτητών πέραν των όσων επιτρέπουν οι συμβάσεις στο πλαίσιο ανταλλαγών.

Χαρτογράφηση της κατάστασης στο ΑΠΘ:

1. Το διδακτικό προσωπικό γνωρίζει τουλάχιστον μία ξένη γλώσσα, ενώ οι περισσότεροι έχουν μεταπτυχιακές σπουδές στο εξωτερικό.
2. Το διοικητικό προσωπικό του Τμήματος Ευρωπαϊκών και Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων καθώς και του Τμήματος Διεθνών Σχέσεων έχει υψηλό βαθμό αγγλομάθειας.
3. Οι ιστοσελίδες των τμημάτων, διαφόρων υπηρεσιών και του ΣΝΕΓ είναι δίγλωσσες (ελληνικά και αγγλικά <http://www.auth.gr>).
4. Καθοριστική στη διαμόρφωση της διεθνούς φυσιογνωμίας του Ιδρύματος είναι η συμβολή της Έδρας Unesco/Εκπαίδευση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, τη Δημοκρατία και την Ειρήνη, της Έδρας Unesco/Διεθνές Δίκτυο Κέντρο Υδάτων-Περιβάλλοντος για τα Βαλκάνια και του Προγράμματος ΙΑΣΩΝ.
5. Σε τόμους πρακτικών συνεδρίων που διοργανώνονται στο ΑΠΘ κάθε άρθρο συνοδεύεται από περίληψη σε ξένη γλώσσα, ιδίως στην αγγλική.

Ωστόσο στη συντριπτική πλειονότητα τα μαθήματα, προπτυχιακά και μεταπτυχιακά, διδάσκονται στην ελληνική. Ειδικές περιπτώσεις αποτελούν:

Α) Τα ξενόγλωσσα τμήματα (αγγλικής, γαλλικής, γερμανικής, ιταλικής), τα οποία έχουν και τομέα ή κατεύθυνση μετάφρασης

Β) Οι ξένες γλώσσες που διδάσκονται στα τμήματα

Γ) Τα μαθήματα που οργανώνονται σε ξένη γλώσσα ειδικά για τους αλλοδαπούς φοιτητές, π.χ. στη Νομική φέτος περίπου 90 αλλοδαποί φοιτητές θα παρακολουθήσουν τα μαθήματα στην αγγλική, γαλλική και γερμανική γλώσσα του ειδικού τμήματος που οργανώνεται για τους αλλοδαπούς φοιτητές. Επίσης στο Τμήμα Δημοσιογραφίας και ΜΜΕ κάθε χρόνο κατά το εαρινό εξάμηνο λειτουργεί πρόγραμμα 30 διδακτικών μονάδων που διδάσκεται στα αγγλικά και προσφέρεται πρωτίστως αλλά όχι αποκλειστικά στους αλλοδαπούς φοιτητές

Δ) Προσκεκλημένοι αλλοδαποί καθητές που δίνουν διάλεξη ή διδάσκουν σεμιναριακά μαθήματα συνήθως στα αγγλικά σε προπτυχιακό και ιδίως μεταπτυχιακό επίπεδο

Ε) Η δυνατότητα που δίνει ο νέος Ν. 4076/2012 στην παρ. 8 του άρθρου 5 όπου ορίζεται ότι "Από τη δημοσίευση του παρόντος, τμήματα των Α.Ε.Ι. δύνανται να οργανώνουν αυτοδύναμα ή να συνδιοργανώνουν μεταξύ τους προγράμματα μεταπτυχιακών σπουδών

(Π.Μ.Σ.) με γλώσσα διδασκαλίας, εν όλω ή εν μέρει, κατ' εξαίρεση, σε ξένη γλώσσα", λ.χ. το ελληνογαλλικό, που λειτουργεί στο Τμήμα Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης

Στ) Οι πάσης φύσεως εξετάσεις που δίνουν οι αλλοδαποί φοιτητές σε προσωπική συνεννόηση με το διδάσκοντα. Δηλ. διαπιστώνεται ευελιξία και καλή προαίρεση εκ μέρους του διδακτικού προσωπικού.

Ζ) Οι διπλωματικές εργασίες και οι δ. διατριβές στα αγγλικά με ενδεχόμενη εκτεταμένη περίληψη στα ελληνικά είτε γιατί ο υποψήφιος είναι αλλοδαπός είτε σπανιότερα γιατί ο υποψήφιος επιθυμεί να γίνουν ευρύτερα γνωστά τα ερευνητικά του πορίσματα. Π.χ. η ΓΣ ειδικής σύνθεσης του Τμήματος Φιλολογίας πριν 2 χρόνια απαγόρευσε να γραφεί στα αγγλικά δ.δ. έλληνα υποψήφιου. Πράγματι ο Ν. 3685/08, που ισχύει ακόμα για τις μεταπτυχιακές σπουδές, μέχρι τη δημοσίευση των νέων οργανισμών, ορίζει στο άρθρο 9, παρ. 4, εδ. γ, τα εξής: "Με απόφαση της Γ.Σ.Ε.Σ. ορίζεται η γλώσσα συγγραφής της μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας ή της διδακτορικής διατριβής."

Η) Ο θεσμός της συνεπίβλεψης στο πλαίσιο εκπόνησης δ.διατριβής ενισχύει την παρουσία άλλης γλώσσας, προς το παρόν της γαλλικής. Στην περίπτωση αυτή ο υποψήφιος φοιτά και σε γαλλικό παν/μιο, και η διατριβή συνοδεύεται από εκτεταμένη περίληψη στην άλλη γλώσσα.

Συμπέρασμα

Το ΑΠΘ χαρακτηρίζεται σύμφωνα με την προηγούμενη έρευνα (2001) και παραμένει (2013) μονόγλωσσο ΑΕΙ, χωρίς να έχει ξεκάθαρη γλωσσική πολιτική (language policy). Η δίγλωσση εικόνα της ιστοσελίδας του δεν πρέπει να οδηγήσει σε λαθεμένα συμπεράσματα. Ωστόσο ο παράγοντας αυτός δεν αποτελεί εμπόδιο για την κοινωνική ενσωμάτωση ούτε των αλλοδαπών φοιτητών ούτε των ελλήνων φοιτητών που υλοποιούν ένα μέρος των σπουδών τους σε ευρωπαϊκά παν/μια.

Μια επεξεργασμένη γλωσσική πολιτική, που θα μπορούσε να αποτελέσει μέρος του νέου οργανισμού/κανονισμού του, θα πρέπει ενδεχομένως να προβλέπει σχετικά με τη χρήση ξένων γλωσσών διαφοροποιήσεις ως προς την εκπαιδευτική βαθμίδα (προπτυχιακές - μεταπτυχιακές σπουδές), τα τμήματα και τα γνωστικά αντικείμενα, το μέσο (προφορικός - γραπτός λόγος) και το βάθος της εκμάθησης (ενεργή - παθητική χρήση).

Προτάσεις

Α) Επαναφέρουμε ελαφρά τροποποιημένη την πρότασή μας (Αναστασιάδη-Συμεωνίδη 1996) για διδασκαλία στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση και γενικά στον επιστημονικό κόσμο της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά και σε παγκόσμιο επίπεδο των στοιχείων εκείνων της ελληνικής που χρησιμοποιούνται στον ακαδημαϊκό/επιστημονικό λόγο, δηλ. σχηματιστικών στοιχείων, προθημάτων και επιθημάτων αλλά και Κανόνων Κατασκευής Όρων. Αυτό θα επιτρέψει στους επιστήμονες σε πρώτο στάδιο να κατανοήσουν τον επιστημονικό λόγο στη Γ1 τους αλλά και σε πολλές άλλες γλώσσες, και σε δεύτερο στάδιο να παραγάγουν επιστημονική ορολογία σε ορθή βάση.

Β) Επειδή η ελληνικής αρχής ορολογία μπορεί να παίζει σημαντικό ρόλο στην ενοποίηση της διεθνούς ορολογίας, στην αλληλοκατανόηση των επιστημόνων διεθνώς και στη διευκόλυνση της διδακτικής και της εκμάθησης της ορολογίας μέσω των διαγλωσσικών ομοτύπων ελληνικής αρχής, θα έπρεπε να προταθεί ένα ευρωπαϊκό πρόγραμμα συγγραφής 1) γραμματικής του ακαδημαϊκού/επιστημονικού λόγου για κάθε εθνική ευρωπαϊκή επίσημη γλώσσα, 2) πολύγλωσσου ηλεκτρονικού λεξικού ορολογίας η μακροδομή του οποίου θα αποτελείται από τα σχηματιστικά στοιχεία, προθήματα και επιθήματα ελληνικής αρχής, και 3) εκπαιδευτικού υλικού για τη διδασκαλία του ακαδημαϊκού/επιστημονικού λόγου κάθε εθνικής γλώσσας, που θα περιλαμβάνει ένα κοινό τμήμα για όλες τις επιστήμες και ένα ειδικό για κάθε επιστήμη, το οποίο θα διδάσκεται κατά προτίμηση εξ αποστάσεως κάθε φοιτητής 1 τουλάχιστον εξάμηνο.

Γ) Για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση θα πρέπει να προωθηθεί η μέθοδος CLIL http://www.coe.int/T/DG4/Linguistic/Default_fr.asp για τον αγγλόφωνο κόσμο και η μέθοδος ÉMILE <http://www.emilangues.education.fr> για το γαλλόφωνο.

Αν τεθούν σε εφαρμογή οι προτάσεις αυτές, η ορολογία ως πολιτισμική επιλογή θα μπορούσε να συμβάλει ουσιαστικά στην οικοδόμηση της ταυτότητας των ευρωπαϊών επιστημόνων αλλά και ειδικότερα της ευρωπαϊκής επιστημονικής ταυτότητας.

Βιβλιογραφία

Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Α. 1996. «Το λεξιλόγιο της νεοελληνικής και ο ευρωπαϊκός γλωσσικός πλουραλισμός», *Η ελληνική γλώσσα στη διευρυμένη Ευρωπαϊκή Ένωση-Γλωσσικός πλουραλισμός και γλωσσοεθνοκεντρισμός*, Αθήνα 1996, Κέντρο Λογοτεχνικής Μετάφρασης του Γαλλικού Ινστιτούτου Αθηνών, 81-88.

Lyons, J. 1971. *Introduction to Theoretical Linguistics*, Cambridge, Cambridge University Press, μετάφραση Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Α., Γαβριηλίδου Ζ., Ευθυμίου, Α. *Εισαγωγή στη Θεωρητική Γλωσσολογία*, Αθήνα 2002, Μεταίχμιο.

Martinet, A. 1970. *Éléments de Linguistique générale*, Armand Colin, Παρίσι, μετάφραση Χαραλαμπίδου, Α. 1976. *Στοιχεία Γενικής Γλωσσολογίας*, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη.

Mounin, G. 1973. *Clefs pour la linguistique*, Παρίσι, Seghers, μετάφραση Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Α. *Κλειδιά για τη γλωσσολογία*, Αθήνα 1984, 1988², Μορφωτικό Ίδρυμα της Εθνικής Τράπεζας.

Φιλόπουλος, Β. 1999. «Διεθνοποίηση ορολογίας και ελληνική γλώσσα», *Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία*, ΕΛΕΤΟ 2, Αθήνα, 73-83.

Valioulis M. et al. 2001. cEVU project - Grant Agreement number: 3453 /001 - 001 EDU-ELEARN, Workpackage 1, Working Group 6: Language Management report.

ΑΠΘ <http://www.auth.gr>

CLIL http://www.coe.int/T/DG4/Linguistic/Default_fr.asp

ÉMILE <http://www.emilangues.education.fr>